

Justyna Kuświk
Uniwersytet Szczeciński
justynakuswik@whus.pl

Osobowość polityczna w rozumieniu Harolda D. Lasswella: od rozważań definicyjnych po implikacje zdrowotne

*Political Personality as Proposed by Harold D. Lasswell:
from Definitional Considerations to Health Implications*

Streszczenie:

Bycie politykiem jest sytuacją specyficzną z wielu powodów. Przede wszystkim z powodu posiadania władzy, realnej i bezprecedensowej, w stosunku do innych podmiotów, możliwości szeroko rozumianego wywierania wpływu. Możliwe jest wyjaśnienie, iż tylko osoby posiadające szczególne preferencje do wykonywania tego zawodu, zdecydują się na przyjęcie takiej roli. Celem niniejszego artykułu jest wskazanie możliwości istnienia związku pomiędzy osobowością polityczną w rozumieniu Harolda D. Lasswella a potencjalną podatnością na występowanie chorób somatycznych. Podstawą tworzenia niniejszego założenia było uznanie neurotyczności za podstawowy komponent osobowości politycznej. Przedstawione zostały również związki pomiędzy neurotycznością a predyspozycjami do zachorowań. Podstawowe pytanie, jakie przyświeca podjętym tu rozważaniom, odnosi się do mechanizmów tego wpływu oraz jego zakresu. Wnioski wynikające z przeprowadzonych rozważań mogą mieć zastosowanie w praktyce oraz poszerzają wiedzę teoretyczną.

Słowa kluczowe: władza, osobowość, osobowość polityczna, zdrowie, neurotyzm

Summary:

Being a politician is a specific situation for many reasons. First of all, because of having power, real and unprecedented, and the possibility of wider influence, as compared to other professions. There are theories that only persons who have particular predispositions to this type of profession decide to accept such a role. The purpose of this study is to identify the possibility of a connection between the political personality, as proposed by Harold D. Lasswell, and potential vulnerability to the occurrence of somatic diseases. The basis for the creation of this assumption was the recognition of neuroticism as a fundamental component of political personality. The article also presents the relationship between neuroticism and the predisposition for diseases. First of all, considerations apply to the mechanisms of this influence and its scope.

Keywords: neuroticism, personality and health, politics

1. Wprowadzenie

Bycie politykiem jest sytuacją specyficzną z wielu powodów. Kiedy do tego dochodzą kolejne elementy sytuacyjne wykonywanego mandatu, takie jak choćby permanentna rywalizacja, przepracowanie, chroniczna nieprzewidywalność, presja medialna, konieczność odgrywania różnych ról, można zaryzykować przypuszczeniem, iż nie pozostaje to bez wpływu na psychikę człowieka, a co jest tego konsekwencją i na somatykę. Możliwe jest przyjęcie założenia, iż tylko osoby posiadające szczególne preferencje do wykonywania tego zawodu, zdecydują się na przyjęcie takiej roli i istnieje wiele naukowych wyjaśnień, dlaczego ludzie angażują się aktywnie w politykę¹. Istnieją koncepcje wskazujące na występowanie udziału osobowości w procesie podejmowania się wykonywania tego zawodu². Szczególne miejsce wśród nich zajmuje wyrosła na gruncie psychoanalitycznym koncepcja Harolda Lasswella.

Celem niniejszego artykułu jest zwrócenie uwagi na możliwość wystąpienia zwiększonych predyspozycji do występowania chorób psychosomatycznych u polityków. Uwarunkowania ich będą wielorakie i czynniki osobowościowe stanowią tylko jeden z jego elementów, ale element ważny, bowiem odpowiedzialny między innymi za interpretację czynników środowiskowych. Bycie politykiem to w dużym stopniu funkcjonowanie w przestrzeni publicznej, więc i choroba polityka może stać się elementem rozgrywki politycznej, dyskusyjne jest jasne wyznaczenie granicy, co powinno, co może stanowić źródło zainteresowanie społecznego w tym zakresie, tak by nie naruszyć godności człowieka. Łatwo też o nadużycia, wywołanie sensacji, tabloidyzację. Choroba jest dla polityka sytuacją szczególną. Może bowiem osłabiać jego wizerunek silnego, stabilnego przywódcy. Dodatkowo może również stanowić pewną niezgodność polityka z jego ja, bowiem władza może dawać politykowi poczucie wszechmocy i panowania nad swoim zdrowiem. Nie bez znaczenia pozostaje

---

¹ M. G. Hermann, *Elementy przywództwa*, w: *Władza i społeczeństwo 2*, red. J. Szczupaczyński, Warszawa 1998, s. 297-313; K. Skarżyńska, *Indywidualistyczni pragmatycy raczej niż społecznicy. Psychologiczna charakterystyka młodych polityków*, „*Studia Politologiczne*”, 2001 t. 5, s. 226-239; K. Skarżyńska, *Aktywność i bierność polityczna*, w: *Podstawy psychologii politycznej*, red. K. Skarżyńska, Poznań 2002, s. 26-57; D. G. Winter, *Osobowość a zachowania polityczne*, w: *Psychologia polityczna*, red. D. O. Sears, L. Buddy, R. Jervis, Kraków 2008, s. 101-132; A. Turska-Kawa, *Specyfika motywacji w aktywności politycznej*, w: *Osobliwości polskiej demokracji w XXI wieku*, red. J. Golinowski, F. Pierzchalski, Bydgoszcz 2011, s. 123-138.

² Por. T. W. Adorno, E. Frenkel-Brunswik, D. J. Levinson, R. N. Stanford, *The authoritarian personality*, New York 1950; H. D. Lasswell, *Psychopathology and politics*, Chicago 1930; H. D. Lasswell, *Power and Personality*, New York 1948; F. Littauer *Osobowość lidera*. Warszawa 2001; M. Rokeach, *The open and close mind: investigations into the nature of belief systems and personality systems*, New York 1960.

też kwestia wpływu choroby na funkcjonowanie społeczne, emocjonalne, poznawcze każdego człowieka.

Z drugiej strony choroba może być wykorzystana przez polityka, jako ochrona w niewygodnych sytuacjach. Konkludując może stanowić element gry politycznej. To jednak szerokie spektrum tego zagadnienia, w niniejszym artykule pragnę się skoncentrować na możliwych uwarunkowaniach osobowościowych chorób somatycznych polityków.

2. Osobowość – rozważania definicyjne

Związek między osobowością, a zdrowiem człowieka już czasów odległych wzbudza zainteresowanie i stanowi źródło licznych rozważań naukowych³. W badaniach nad przyczynami chorób istotna jest świadomość, że o ich wystąpieniu decyduje szereg bardzo złożonych czynników, a osobowość jest tylko jednym z nich i nie należy traktować jej, jako głównego i jedynego predyktora.

Współczesne ujęcie osobowości można zilustrować za pomocą definicji zaczerpniętej z pracy Lawrence A. Pervina: „*Osobowość jest to złożona całość myśli, emocji i zachowań, nadająca kierunek i wzorzec (spójność) życiu człowieka. Podobnie jak ciało, osobowość składa się zarówno ze struktur, jak i procesów i odzwierciedla działanie tyle natury (geny), co środowiska. Pojęcie osobowości obejmuje również czasowy aspekt funkcjonowania człowieka, osobowość zawiera bowiem wspomnienia przeszłości, reprezentacje mentalne teraźniejszości oraz wyobrażenia i oczekiwania co do przyszłości*”⁴.

Relacje pomiędzy osobowością, a zdrowiem bądź chorobą może przybierać różne formy. Po pierwsze osobowość sama w sobie może stanowić czynnik ryzyka

---

³ M. Friedman, R. H. Rosenman, *Association of specific overt behavior pattern with blood and cardiovascular findings; blood cholesterol level, blood clotting time, incidence of arcus senilis, and clinical coronary artery disease*, “The Journal of the Medical American Association”, 1959 March; A. Elisz, K. Wrześniewski, *Ryzyko chorób psychosomatycznych: środowisko i temperament a wzór zachowania*, Wrocław 1988; J. Denollet, *Personality and coronary heart disease: The type-D scale-16*, “Annals of Behavioral Medicine” 1998 nr 20(3), s. 209-215; G. Dolińska-Zygmunt, *Psychologiczne uwarunkowania podatności na choroby*. w: *Podstawy psychologii zdrowia*, red. G. Dolińska-Zygmunt, Wrocław 2001, s. 169 – 189; J. Suls, J. Bunde, *Anger, Anxiety, and Depression as Risk Factors for Cardiovascular Disease: The Problems and Implications of Overlapping Affective Dispositions*, “Psychological Bulletin”, 2005 no. 131, s. 260-300; T. W. Smith, *Personality as risk and resilience in physical health*, “Current Directions in Psychological Science”, 2006 no. 15(5), s. 227-231; N. Ogińska-Bulik, Z. Juczyński, *Osobowość: stres a zdrowie*, Warszawa 2008, s. 97 – 100.

⁴ L. A. Pervin, *Psychologia osobowości*, Gdańsk 2002, s. 416.

choroby. Po drugie czynnik ryzyka mogą stanowić mechanizmy biologiczne leżące u podstaw osobowości, na przykład nadmierna reaktywność. Po trzecie osobowość przejawia się w postaci pewnych zachowań, codziennych przyzwyczajzeń takich jak na przykład stosowanie środków psychoaktywnych, co przynosi z kolei odpowiednie konsekwencje również somatyczne. Czwarty rodzaj zależności uwzględnia rolę stresu, bowiem pewne cechy osobowości zwiększają podatność na stres, determinując strategię radzenia sobie ze stresem wpływając ostatecznie na stan zdrowia. Istnieje również taka możliwość, iż pod wpływem doświadczeń życiowych stresu i choroby zmieni się osobowość człowieka⁵. W zakresie zainteresowania badaczy istnieje nie tylko wpływ osobowości na potencjalne zachorowanie, obecny jest również drugi nurt, który dotyczy zmiennych psychologicznych sprzyjających odporności na zachorowania i wspomagają proces zdrowienia⁶.

Istnieje wiele koncepcji osobowości⁷. Spośród nich dużym zainteresowaniem i uznaniem cieszy się koncepcja osobowości zwana Wielką Piątką. Paul T. Costa i Robert R. McCrae inspirowani wieloma wcześniejszymi pracami naukowymi na ten temat zaprezentowali model osobowości, w którym wyróżnione zostały trwałe i zmieniające się elementy osobowości, które są ze sobą wzajemnie powiązane. Istotę pięcioczynnikowej teorii osobowości stanowią mechanizmy ich wzajemnych zależności, sposób, w jaki na siebie oddziałują. Trzy centralne komponenty, zgodnie z opisywanym modelem, stanowią tendencje, charakterystyczne przystosowania oraz obraz siebie. Neurotyczność, ekstrawertyczność, otwartość, ugodowość, sumienność to zgodnie z koncepcją autorów pięć podstawowych tendencji. Na obraz siebie składają się schematy Ja oraz mity osobiste. Natomiast charakterystyczne przystosowania to przede wszystkim dążenia osobiste, postawy i zjawiska uwarunkowane kulturowo. Czynnikami, które mogą się zmieniać są charakterystyczne przystosowania, natomiast podstawowe tendencje są stałe. Relacjami pomiędzy poszczególnymi elementami, wzajemnym oddziaływaniem komponentów kierują procesy dynamiczne, czyli na przykład percepcja, radzenie sobie, odgrywanie ról, rozumowanie czy planowanie długofalowe. Istotnym elementem pięcioczynnikowej teorii osobowości jest pochodzenie cech. Autorzy zakładają bowiem, iż cechy mają źródło biologiczne, są mało podatne na oddziaływania środowiska, co czyni je stałymi w toku życia człowieka

⁵ N. Ogińska-Bulik, Z. Juczyński, s. 99-100.

⁶ G. Dolińska-Zygmunt, s. 169 – 189.

⁷ Por. C. S. Hall, G. Lindzey, *Teorie osobowości*, Warszawa 2002; P. Oleś, *Wprowadzenie do psychologii osobowości*. Warszawa 2003; L.A. Pervin, *Psychologia osobowości*. Gdańsk 2002; P. T. Jr Costa, R. R. McCrae, *Osobowość dorosłego człowieka*. Kraków 2005; H. Gasiul, *Psychologia osobowości. Nurty, teorie, koncepcje*. Warszawa 2006.

(autorzy wskazują na pewne sytuacyjne możliwości modyfikacji). Pięcioczynnikowa teoria osobowości zakłada możliwość modyfikacji poziomów cech w całym życiu, wskazuje na powiązanie cech z zegarem biologicznym, zmiany osobowości można zatem traktować jako dojrzewanie wewnętrzne, stałe układy cech zostają zastąpione kolejnym stałym układem⁸.

Czynniki osobowości można rozpatrywać na zasadzie charakterystyki dwubiegunowej i tak też można je opisać, należy bowiem potraktować je jako skrajne bieguny kontinuum. Dla potrzeb niniejszego artykułu przedstawione zostanie omówienie jednego z czynników- neurotyczności.

Osoby o dużym nasileniu neurotyczności można scharakteryzować następująco:

„(...) są podatne na irracjonalne pomysły, mniej zdolne do kontrolowania własnych popędów oraz zmagania się ze stresem. Reagują silnie lękiem, napięciem, wykazują tendencję do zamartwiania się, często doświadczają stanów wrogości i gniewu, łatwo zniechęcają się i załamują w trudnych sytuacjach i wykazują niskie poczucie wartości, wstydlliwość i poczucie zmieszania w obecności innych”⁹.

Przeciwnieństwem dużego nasilenia neurotyczności jest równoważenie emocjonalne: *„Osoby zrównoważone emocjonalnie są emocjonalnie stabilne, spokojne, zrelaksowane i zdolne do zmagania się ze stresem, bez doświadczania obaw, napięć i rozdrażnienia”¹⁰.*

3. Osobowość polityczna w ujęciu Harolda D. Lasswella

Istnieje wyraźne podobieństwo pomiędzy osobowością charakteryzującą się wysoką neurotycznością a osobowością polityczną zgodną z koncepcją Harolda D. Lasswella. Za kryterium podziału w tej koncepcji uznaje się stan psychiczny decydentów. Koncepcja ta zajmuje szczególne miejsce wśród koncepcji osobowości politycznej.

Lasswell jako centralny punkt wyjścia do skonstruowania swojej teorii polityki wyznaczył pojęcie depriwacji. To właśnie niezaspokojenie potrzeb i tego konsekwencje są przyczyną, która uruchamia mechanizmy odpowiedzialne za podjęcie aktywności politycznej. Proces zgodnie z omawianą koncepcją przebiega następująco. Efektem nagromadzenia się niezaspokojonych potrzeb, nade wszystko tych wywodzących się z dzieciństwa, jest internalizacja obniżonego poczucia własnej wartości.

---

⁸ P. T. Jr Costa, R. R. McCrae, s. 223-243.

⁹ B. Zawadzki, J. Strelau, P. Szczepaniak, M. Śliwińska, *Inwentarz Osobowości NEO-FFI Costy i McCrae. Podręcznik do polskiej adaptacji*, Warszawa 1998, s. 86.

¹⁰ Tamże, s. 87.

Ono zaś w formie niskiej samooceny staje się ważnym, bazowym elementem konstrukcji psychicznej i źródłem leku. Automatycznie pojawia się ogromna potrzeba kompensacji. Za jej głosem człowiek podejmuje aktywności, które pozwalają szybko i łatwo taką kompensację uzyskać. Aktywność polityczna zapewnia wiele możliwości, aby taką kompensację uzyskać. Przejawia się chociażby tym, iż związana jest ze sprawowaniem władzy (wpływanie na los innych ludzi, okazja do wykazania się mocą). Istnieją również inne możliwości kompensacji niezaspokojonych potrzeb z dzieciństwa, można sobie z nimi poradzić niekoniecznie dopiero w życiu dorosłym. Lasswell podkreśla też fakt, iż deprywacje nie muszą mieć swojej genezy w dzieciństwie, mogą pochodzić również z innego okresu życia. Oddanie się aktywności politycznej jest tylko jednym z możliwych mechanizmów radzenia sobie z zaniżonym poczuciem własnej wartości, inne to: działania uwewnętrznione prywatne lub uzewnętrznione prywatne lub społeczne. Warunkiem, aby jednostka poprzez zaangażowanie się w obszary polityki zaspakajała swoje zaniżone poczucie wartości jest naprawdę wysoki poziom deprywacji, Lasswell nazwał go „przytłaczającym”. Osiągnięcie tego poziomu deprywacji możliwe jest w sytuacji, kiedy utracone korzyści dotyczą kwestii niezbędnych do funkcjonowania i nie można odpowiedzialnością za ich brak obciążyć innych (lub siły wyższe). Inny czynnik decydujący o tym, że jednostka będzie szukać realizacji swoich potrzeb w sferze polityki, to przeświadczenie, że dzięki takiej aktywności, uzyska lepsze efekty, niż przy użyciu innych sposobów. Zwraca on również uwagę na konieczność uwzględnienia kontekstu środowiskowego całej sytuacji i dokonania jego analizy¹¹.

H. Lasswell bardzo precyzyjnie pokazuje proces wyłaniania się „człowieka politycznego”: $p\}d\}r = P$, gdzie:

p- oznacza motyw prywatny, d- przeniesienie na obiekty publiczne, r- racjonalizacja w kategoriach interesu publicznego, P- człowiek polityczny, }- przekształcenie¹².

W sposób interesujący ilustruje to następujący przykład Porębskiego¹³. Jako pierwsza pojawia się deprywacja, która może być konsekwencją porzucenia przez ojca, braku emocjonalnego ciepła, poczucia odrzucenia, w sytuacji pojawienia się młodszego rodzeństwa bądź też stawiania dziecku zbyt wysokich wymagań. Nieprzychylna uczucia wobec członków własnej rodziny stanowią zbyt silne obciążenie

¹¹ H. D. Lasswell, *Power and Personality...*, s. 39 – 58.

¹² H. D. Lasswell, *Psychopathology and politics...*, s.75.

¹³ L. Porębski, *Polityka jako forma terapii. Psychologiczne podstawy aktywności politycznej w ujęciu Herolda D. Laswella*, w: *Polityka i politycy*, red. M. Miluska, Poznań 2009, s. 59 - 71.

emocjonalne, wobec tego w naturalny sposób zachodzi zjawisko przeniesienia go na osoby spoza grona najbliższych, czyli właśnie na przykład na osoby publiczne. W tym układzie pierwotne emocje zostają „oczyszczone” i zarazem ukierunkowane w bezpieczny sposób. Co za tym idzie, najlepiej pod płaszczem interesu publicznego, dochodzi do uruchomienia procesu racjonalizacji własnej wrogości, to z kolei wymusza konieczność udziału w tworzeniu pożądanych zmian, podjęcia roli polityka. Opisany proces zachodzący w kontekście społecznym nie jest jedyną możliwością, w każdym wyżej opisanym momencie emocje mogą zostać skierowane w inną stronę. Cały proces zachodzi w określonym kontekście społecznym. Wyżej opisanym przemianom sprzyja na przykład sytuacja kryzysu, napięcie, przesilenie. Przy czym warto dodać, iż cały ten proces zachodzi w obszarze podświadomości. Koncepcja powstawania „homo politicus” nawiązuje wyraźnie w aspekcie psychologicznym do koncepcji osobowości Sigmunda Freuda, to on bowiem stworzył teorie popędu. Przede wszystkim zaś koncepcja Lasswella stanowi odwołanie do poruszanej przez Freuda problematyki mechanizmów obronnych oraz popędu, który ma swoje źródło wewnątrz człowieka, jego celem jest rozładowanie napięcia i osiągnięcie przyjemności. Realizacja popędu jest zaś możliwa wobec obiektu akceptowanego przez człowieka. Inspiracja pracami Freuda widoczna jest również w uznaniu trójczynnikowego aspektu osobowości. Koncentrując się na jaźni, która jest kluczowym aspektem ego, wyróżnił trzy jej kategorie:

- identyfikacje (tożsamość budowana w oparciu o kontekst rodzinny, koleżeński, narodowy),
- żądania (emocjonalny stosunek wobec preferowanych celów i wartości),
- oczekiwania (wobec przyszłości).

Podczas konfrontacji człowieka z otaczającą rzeczywistością, również polityczną, zachodzą permanentne zmiany osobowości. Zarówno id, ego jak i superego mogą zostać poddane wpływom przekazów politycznych i tak przy zastosowaniu odpowiedniego komunikatu, który trafi na wrażliwy grunt (niezrealizowany potencjał), możliwe i prawdopodobne jest osiągnięcie na przykład wysokiej motywacji politycznej. Lasswell uznał, iż relacje, jakie ludzie tworzą w związku z aktywnością polityczną można konstituować na trzech różnych poziomach. Poziom pierwszy stanowią relacje izolowane czyli te, które popychają człowieka w kierunku działalności politycznej (kompensacyjne dążenie do władzy). Poziom drugi to relacje współzależne to inaczej porównanie osobowości polityka do osobowości związanej z innymi rolami społecznymi. Trzeci poziom analizy stanowią relacje rozwojowe, czyli indywidualna droga psychologiczna człowieka prowadząca jednostkę do ukształtowania

charakterystycznego dla niej typu osobowości. Koncepcja osobowości politycznej H. Lasswella ulegała pewnym modyfikacjom.

W pierwotnej, najwcześniejszej stworzonej przez siebie koncepcji, wyróżnił on trzy typy osobowości politycznej, które można umieścić na jednym kontinuum, a jego skrajne punkty to agitator i boss, pośrodku natomiast można umieścić odpowiedzialnego lidera. Charakterystyka poszczególnych typów jest następująca. Agitator cechuje się ogromnym zaangażowaniem, poświęca się, to typ rewolucjonisty. Natomiast boss, jako jego przeciwieństwo, jest opanowany, konsekwentnie dąży do wyznaczonego celu. Odpowiedzialny lider, który swoje cele osiąga rozsądkiem, opanowaniem i profesjonalizmem stanowi równowagę dla obu wyżej wymienionych modeli.

Kolejne prace nad koncepcją osobowości politycznej H. Lasswell, które stanowią kontynuację jego badań, odnoszą się do funkcji, jaką dany polityk pełni¹⁴. W tym zakresie H. Lasswell wyodrębnił trzy typy osobowości politycznej: administrator, agitator, teoretyk. Przyjął też założenie, że politycy zwykle dysponują po prostu zespołami cech charakterystycznych dla danego typu. Agitator to typ przywódcy, o którym mówi się, że jest charyzmatyczny, porywa tłumy swoją ekspresją i emocjonalnym napięciem, osadzony w popędach narcystycznych. Administrator jest bardzo mocno osadzony w rzeczywistości, a władzę sprawuje w wyniku rozmów i kompromisów. Jego relacje interpersonalne są sztywne, a skoncentrowany jest na depersonalizowanej aktywności politycznej. Teoretyk natomiast, przede wszystkim ma tendencję do traktowania polityki z metapoziomu. Jego działalność koncentruje się na tworzeniu dalekosiężnych planów, formułowaniu programu, nie realizuje on jednak bieżących zadań politycznych. Większość polityków będzie stanowiła typ mieszany, autor koncepcji nie traktował opisanych przykładów jako wyraźne wzorce, to raczej trzy wierzchołki trójkąta, które wyznaczają przestrzeń, w którą można wpisać osobowość wybranego polityka.

Typologia ta ewoluowała i w latach sześćdziesiątych XX w. Harold D. Lasswell i Arnold A. Rogow opublikowali koncepcje innego podziału osobowości politycznej¹⁵. Zakłada ona podział polityków na nastawionych na grę i na nastawionych na zysk. Koncepcja ta wyraźnie nawiązuje do wcześniej opisywanej genezy formułowania osobowości politycznej związanej z deprywacją potrzeb i jej redukcji. Inny jest rodzaj gratyfikacji dla obu typów. Polityk nastawiony na grę otrzymuje nagrodę w po-

¹⁴ H. D. Lasswell, *Psychopathology and politics...*, s. 262 - 264; L. Porębski, *Między przemocą a godnością. Teoria polityczna Harolda D. Lasswella*, Kraków 2007, s. 62; L. Porębski, *Polityka jako forma terapii...*, s. 65.

¹⁵ H. D. Lasswell, A. Rogow, *Power, Corruption and Rectitude*, Engelwood Cliffs: Prentice Hall 1963, s. 46 - 51.

staci świadomości wpływania na innych, decydowania o ich funkcjonowaniu, „pociągania za sznurki”, jest to gratyfikacja o charakterze emocjonalnym. Jest to polityk, którego rodzina pochodzenia jest zwykle bogata, posiada on dobre wykształcenie, konserwatywne wychowanie, cechuje go też chłód emocjonalny. Polityk nastawiony na zysk, najczęściej pozostaje politykiem funkcjonującym na szczeblu lokalnym. Nie ma on ambicji dotyczących wyższego stanowiska, buduje swoje działanie na różnych związkach nieformalnych i dzięki takim działaniom uzyskuje poczucie kontroli nad otoczeniem. Odwołując się do niezaspokojonych potrzeb również i tu można zauważyć prawidłowości związane z pochodzeniem. Jest to bowiem osoba zwykle pochodząca z ubogiej rodziny, mozolnie pnąca się po szczeblach kariery. Poprzez kontrolowanie określonej społeczności, dystrybucje dóbr dla członków tej społeczności oraz zaspokajanie jej potrzeb, polityk ten uzyskuje potrzebną sobie kompensację.

W konfrontacji z czynnikami środowiskowymi specyficznymi dla zawodu polityka takie uwarunkowania osobowościowe mogą tworzyć szczególne warunki do uruchomienia spirali stresu i konsekwencji zdrowotnych. Specyficzne czynniki pracy to dla przykładu konieczność współpracy z innymi ludźmi, u większości polityków, konieczność podporządkowania się dyscyplinie partyjnej, podejmowania często niełatwych decyzji, uczestniczenia w konflikcie i rozwiązywania konfliktów. Szczególnie istotne są elementy związane z byciem osobą publiczną, nie tylko w aspekcie występów publicznych, ale przede wszystkim, wystawienie na ocenę publiczną swojej codzienności. Dotyka to wielokrotnie całej rodziny polityka i to w szerokim zakresie, bowiem opinia publiczna zainteresowana jest nie tylko postawami polityków związanych bezpośrednio z ich działalnością zawodową, ale również bardzo intymnymi aspektami ich życia. Czynnikiem również bardzo „obciążającym” psychicznie jest rywalizacja, która w przypadku działalności politycznej wyraża się poprzez bycie kandydatem w wyborach. Same wybory zawierają aspekt związany z poczuciem bycia ocenianym, wcześniej jednak wymagają prowadzenia kampanii wyborczej, która wymaga bardzo wiele wysiłku intelektualnego i emocjonalnego. Polityk może też stać się obiektem kampanii negatywnej.

4. Osobowość a zdrowie – aspekt jednostkowy i społeczny

O możliwości istnienia związku pomiędzy neurotycznością a stanem zdrowia wspomina Timothy W. Smith uznając neurotyczność związaną z negatywną emocjonalnością i gniewem za jeden z najsilniejszych wyznaczników stanu zdrowia psychicznego i fizycznego. Zwraca też uwagę na inne czynniki, takie jak optymizm czy też społeczna dominacja. W opisanym przez Smitha modelu transakcyjnym (jednym z czterech charakteryzowanych przez niego modelu relacji pomiędzy osobowością,

a zdrowiem), sugeruje, że osobowość wpływa również na zdrowie człowieka poprzez narażenie go na stresujące okoliczności. Cechy osobowości mogą zmienić częstotliwość, nasilenie i czas trwania stresujących okolicznościach, jak również dostępności zasobów zmniejszających stres. Psychologiczne skutki różnych poziomów narażenia na stres mogą przyczynić się do wpływu osobowości na zdrowie. Wrogość i neurotyczność w znacznym stopniu przyczyniają się do zwiększenia ekspozycji na stresory interpersonalne oraz do zmniejszenia poziomów wsparcia społecznego¹⁶. W analogicznej sytuacji mogą znaleźć się politycy choćby w trakcie konfliktu bądź wyborów, czynniki sytuacyjne mogą powodować olbrzymie obciążenie, natomiast osobowość może nie sprzyjać konstruktywnemu radzeniu sobie.

Prowadzone przez Ninę Ogińską-Bulik oraz Zygryda Juczyńskiego badania osób zarówno zdrowych, jak i chorych, dotyczące właściwości osobowości sprzyjających chorobom somatycznym również pokazały istnienie takiego związku. Uzyskane wyniki badań wykazały różnice w zakresie osobowości pomiędzy osobami chorymi somatycznie, a zdrowymi. Przede wszystkim wystąpiły różnice w zakresie skłonności do przeżywania negatywnych emocji takich jak lęk, gniew, irytacja i drażliwość. Dowodem na to są wyższe wyniki w zakresie neurotyczności oraz negatywnej emocjonalności. Dodatkowo również badane osoby chore cechuje większa skłonność do izolacji społecznej oraz powstrzymywanie się od wyrażania negatywnych emocji na zewnątrz (wyższe wyniki w zakresie introwersji i hamowania społecznego) oraz wyższy wynik w zakresie ugodowości. W zakresie rodzaju dolegliwości somatycznych najsilniejsze skłonności do przeżywania negatywnych emocji i powstrzymywania się od ich ujawniania uzyskały osoby z rozpoznaniem chorób sercowo-naczyniowych. Spośród wszystkich analizowanych czynników osobowościowych najsilniejszym wyznacznikiem chorób okazała się skłonność do przeżywania negatywnych emocji. Nie dotyczy to tylko chorób serca, lecz także chorób nowotworowych, choroby wrzodowej, chorób skóry¹⁷.

Osobowość polityczna w zakresie negatywnej emocjonalności wyrażającej się skłonnością do przeżywania silnych negatywnych emocji takich jak lęk, gniew, irytacja, wrogość można porównać do wzoru zachowania D. Zgodnie z koncepcją osobowości stresowej Johana Denoletta na osobowość typu D składają się negatywna emocjonalność oraz hamowanie społeczne¹⁸. Zauważono również podobieństwo

¹⁶ T. W. Smith, s. 227-231.

¹⁷ N. Ogińska-Bulik, Z. Juczyński, *Właściwości osobowości sprzyjające chorobom somatycznym – rola typu D*, „Psychoonkologia”, 2008 nr 12, s. 7-13.

¹⁸ J. Denollet, *Personality and coronary heart disease: The type-D scale-16*, „Annals of Behavioral Medicine”, 1998 nr 20(3), s. 209-215.

aktywności politycznej do sposobu funkcjonowania zgodnego z wzorem zachowania A¹⁹. Wzór zachowania A zgodnie z opisem Meyera Friedmana i Raya H. Rosenmana przejawia się silną potrzebą osiągnięć, ciągłą rywalizacją, potrzebą uznania, potrzebą angażowania się w różnorodną aktywność, impulsywnością i szybkim działaniem oraz fizyczną i psychiczną hipergotowością²⁰. Przypuszczenia te pozwalają wnioskować, iż politycy są osobami w szczególny sposób narażonych na doświadczanie stresu. Tym bardziej, że osoby typu A są szczególnie narażone na stres²¹.

Pomimo postępów w badaniach nad uwarunkowaniem chorób psychosomatycznych rola wielu bodźców, co do których można podejrzewać iż stanowią czynnik ryzyka, jest nadal nie wyjaśniona. Negatywne emocje, zwłaszcza depresja i lęk, wydaje się być związany ze zwiększonym ryzykiem pojawienia się choroby niedokrwiennej serca u zdrowych osób, ale nie jest jasne, czy te emocje działają niezależnie od siebie. Najprawdopodobniej tak jest, że są ze sobą powiązane, poprzez silne działanie, skłonność do przeżywania wyraźnych, negatywnych emocji łącznie przyczyniają się do występowania choroby niedokrwiennej serca. Dodatkowo również neurotyczność i emocjonalność wiążą się z krótszym okresem przeżycia²². Choć zauważyć trzeba, że badania wpływu osobowości na zachowania zdrowotne (palenie, picie, ćwiczenia fizyczne) amerykańskich prezydentów nie zauważono związku pomiędzy nimi a neurotycznością oraz długością życia²³.

Szczególnie interesujące jest zestawienie wyników ponad dwudziestu niezależnych badań nad korelacją czynników Wielkiej Piątki, a wypaleniem zawodowym. Dokonał tego Jan Strelau²⁴. Zespół wypalenia zawodowego w Międzynarodowa Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10, klasyfikowany jest pod kodem Z73.0. Zgodnie z koncepcją Christiny Maskach składają się na niego trzy czynniki: wyczerpanie emocjonalne, depersonalizacja oraz obniżone poczucie dokonań osobistych²⁵. Z dokonanej analizy wynika, iż neurotyczność, w czternastu badaniach, koreluje dodatnio z wyczerpaniem emocjonalnym. Autor zestawienia wskazuje, iż można

---

¹⁹ K. Skarżyńska, *Aktywność i bierność polityczna...*, s. 40.

²⁰ M. Friedman, R. H. Rosenman.

²¹ N. Ogińska-Bulik, Z. Juczyński, *Osobowość...*, s. 114.

²² J. Suls, J., Bunde, Anger, s. 260-300.

²³ S. J. H. McCann, *Longevity, Big Five Personality Factors, and Health Behaviors: Presidents From Washington to Nixon*, "The Journal of Psychology", 2005 nr 139 (3), s. 273-286.

²⁴ J. Strelau, *Osobowość a wypalenie zawodowe, w: Zdrowie i choroba*, red. J. M. Brzeziński, L. Cierpiałkowska, Gdańsk 2008, s. 274- 294.

²⁵ Ch. Maslach, *Wypalenie – w perspektywie wielowymiarowej. w: Wypalenie zawodowe. Przyczyny, mechanizmy, zapobieganie*, red. H. Sęk, Warszawa 2000, s. 13-31.

ją wraz z introwersją potraktować jako wyraźne predyktory wypalenia zawodowego. Związek wydaje się być oczywisty biorąc pod uwagę iż na neurotyczność składają się takie cechy jak lęk, depresja, neurotyczność, emocjonalność. Tworzą one bowiem podatny grunt dla stresu, ubytku zasobów, poczucia ich zagrożenia, obciążenia emocjonalnego i silnego pobudzenia organizmu. W około 6-7 próbach wykazano zależność pomiędzy depersonalizacją, a neurotycznością, introwersją, a brakiem ugodowości. Można to uzasadnić tym, iż neurotyczność ma związek z wrogością i agresją, a introwersja z zamknięciem w sobie i unikaniem ludzi, niska ugodowość zaś z tendencją do mściwości i egocentryczności.

W zawodzie polityka, w którym istnieje wiele uwarunkowań sytuacyjnych do przeżywania negatywnych emocji oraz doświadczania licznych sytuacji mogących wywoływać reakcje stresowe, można wnioskować o szczególnej podatności na wystąpienie negatywnych konsekwencji zdrowotnych. Dodatkowe uwarunkowania osobowościowe mogą stanowić kolejny czynnik ryzyka. W obliczu doniesień z badań nad możliwością istnienia związku pomiędzy neurotycznością, a predyspozycjami do występowania konsekwencji zdrowotnych istotne wydaje się podjęcie dalszych studiów dotyczących owych relacji. Studiów będących wzajemnym uzupełnieniem badań nad uwarunkowaniami sytuacyjnymi, a przede wszystkim na uwarunkowaniami związanymi z niedopasowaniem danego człowieka do danej roli zawodowej.